

To je prouzročilo preseljavanje živih bića u krajeve za hranom.

U sedmoj glavi pisac prikazuje detaljne tvrdnje mnogih znanstvenika o nastajanju kontinenta napose Alfreda Wegenera, geofizičara (1880.-1930.), čije su tvrdnje o nastajanju mora i velikih planinskih lanaca, prepoznatljivih u raspuklom nizu kroz Aziju, Afriku i Ameriku, i danas prihvaćene.

Pisac u cjelini pokušava uskladiti biblijski izvještaj s modernim znanstvenim geološkim i paleološkim tvrdnjama o nastanku zemlje, kontinenta i različitih oblika života od kojih su mnogi nestali u katastrofi općega potopa. Na kraju pisac donosi i prikaz rasprava o tvrdnjama Galilea Galileia (1564.-1642.) i daje mu za pravo kada je tvrdio da su "Biblija i priroda zajedno knjige o Bogu iako napisane na dva različita jezika" (str. 144). Citira u obranu Galileia i Richarda J. Blanck Wella koji prenosi njegovu tvrdnju da se 'znanost i religija moraju podudarati jer Bog je ISTINA i autor je obaju knjiga' (str. 144). Pisac knjige daje jasne ideje o neizmjerne i nepredviđenoj sveopćoj geološkoj katastrofi koja se, vjerojatno, prema znanstvenim tvrdnjama, dogodila u momentu formiranja današnjega oblika kore zemlje i njezinim cijepanjem na kontinente. Biblija je, na temelju pamćenja, zabilježila teološko tumačenje toga događaja.

Božo Odošić

Stanje i razvoj pojedinih Pravoslavnih crkava

Andrea PACINI, *Pravoslavne crkve*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 2005.

Pod gornjim naslovom objavljena je knjižica Andrea Pacinija, docenta istočnoga bogoslovlja na Torinskom odsjeku Teološkog fakulteta Sjeverne Italije i voditelja ureda za međunarodna i europska istra-

živanja Zaklade Giovanni Agnelli, u prijevodu Ante Stojića, s predgovorom i nekim manjim popratnim dodatnim objašnjenjima Zvonimira Kurečića, u izdanju Katehetskoga salezijanskog centra koji ovim djelcem pokreće novi niz pod nazivom Religije i religijski pokreti.

Riječ je prije svega o povijesno-teološkom pregledu stanja i razvoja pojedinih Pravoslavnih crkava. Iako je djelo pisano sa znanstvenom metodologijom, ipak je više namijenjeno široj javnosti koja želi steći prve spoznaje o spomenutim Crkvama. Svoj rad autor je koncipirao u šest poglavlja u kojima se posvećuje temeljnim sadržajima samoodređenja bizantskoga pravoslavlja, statistici pravoslavnih, crkvenoj organizaciji, problemu odnosa pravoslavnoga i nacionalnoga identiteta, temeljima pravoslavne teologije i raskolima unutar pravoslavlja. Mnštvo povijesnih podataka i dobrih analiza, te lagani stil i populistički pristup daju ovom djelu lakoću čitanja i dovoljnu jasnoću razumijevanja, nudeći čitatelju dublje poniranje u stvarnost i stanje Pravoslavnih crkava. Usprkos tomu usudim se ukazati na manje propuste.

Pod pretpostavkom autentičnoga prijevoda određenu zbuđenost na pojedinim mjestima unose nazivi pojedinih Crkava. Tako npr. on sustavno upotrebljava pridjev "pravoslavna" i za pretkalcedonske Crkve kršćanskoga Istoka, kao npr. *Asirska pravoslavna crkva* gdje je riječ o nestorijanskoj zajednici ili *Sirijska pravoslavna crkva*, gdje se misli na monofizitsku zajednicu. Budući da se skoro svaka crkvena zajednica na kršćanskom Istoku službeno naziva "ortodoksnom" u smislu "pravovjernom", nazivi nisu sami po sebi netočni, ali zbog lakšega razlikovanja i uobičajenoga ekumensko-teološkog rječnika na našem podneblju takve zajednice najčešće označavamo "starokršćanskima" ili "pretkalcedonskima", da bismo ih lakše razlučivali od onih koje jednostavno nazivamo "pravoslavnima".

U poglavlju “*Elementi pravoslavne teologije*” mislim da se premalo ističe uz vjeru i tradiciju kanonsko pravo u temeljnim stvarima koje povezuje sve Pravoslavne crkve usprkos autonomnoj ili autokefalnoj ustrojenosti. Na str. 77 autor posebno ističe dvije točke doktrinalnoga neslaganje s katoličkom dogmatikom: *filioque* i *ekleziologiju*. Ovdje se očituje nespominjanje zaključaka Firentinskog koncila (1439.-1442.) u buli *Laetentur caeli* od 6. srpnja 1439., koji se smatraju do sada najboljim dogmatskim uskladenjima, gdje je načelno postignuto teološko suglasje oko *filioque*, *azimena*, *puragatoria* i *primata*. Navodeći široki pojam “ekleziologije” kao točku neslaganja s katoličkom dogmatikom daje se naslutiti da je cijela ekleziologija sporna i bitno različita. Ovdje se pak misli da je sporna različita struktura Crkve iz pravoslavne i katoličke perspektive, što autor s pravom ističe. Riječ je o sinodalnoj strukturi kod pravoslavaca i primicijalnoj kod katolika. Obje strukture međusobno se nadopunjuju. Dok pravoslavna, reklo bi se, sve više čezne za primicijalnim prednostima, dotle katolička sve više uvodi i daje sve veće značenje sinodalnim elementima. Osim ovih malih nijansiranih nadopuna mislim da je ovo posebno vrijedno poglavlje, u kome su lijepo predstavljeni osobiti naglasci katoličke teologije spasenja u smislu oslobođenja od grijeha i pravoslavnoga pojma “pobožanstvenjenja čovjeka”. Dok je samo zapadna katolička teologija iskusila skolastiku, dotle je samo istočno-pravoslavna teologija vodila teološku borbu s *ikonoklastima* kroz nekih sto i pedeset godina, sve do Drugoga nicejskog sabora 787. god. Isto tako samo na pravoslavnom Istoku razvijena je teologija o “*nestvorenim energijama*”, posebno kod Gregora Palamasa (1296.-1359.), koja sadržajno odgovara nauci o milosti “*gratia creata*” zapadnih katolika. I ovdje se očituju različiti teološki pojmovi a u bitnome isti dogmatsko-teološki sadržaj.

Mislim da je ova knjižica na našem području istinski doprinos dubljem upoznavanju pravoslavne teologije i otajstva Pravoslavnih crkava, a time i veliki doprinos ekumenskoj teologiji. Stoga je preporučam svim zainteresiranima za ekumensko djelovanje.

Niko Ikić

Odnos kršćanstva i religija te problematika teologije religija

Nikola BIŽACA, *Ogledi iz teologije religija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

Splitski teolog prof. dr. Nikola Bižaca podario je hrvatskoj teologiji jedan vrijedan zbornik radova o religijama, odnosu kršćanstva prema religijama te o teologiji religija koji će ostati temeljnim za buduća istraživanja danas ove vrlo aktualne problematike. Zbornik obuhvaća radove objavljene u zadnjih petnaestak godina, a podijeljen je u tri dijela.

Prvi dio ima tri rada koji obrađuju odnos Učiteljstva i teologije prema religijama i teologiji religija prije Drugoga vaticanskog sabora te o mjestu tradicije u novijoj katoličkoj teologiji. Nešto ćemo se dulje zadržati na nekim, po našem mišljenju, izazovnijim pitanjima.

Drugi dio sadrži također tri studije. Jedna obrađuje nastanak saborske deklaracije *Nostra aetate* o odnosu katoličke Crkve prema nekršćanskim religijama, a koja je pisana vrlo zanimljivim i napetim stilom te se čita kao kakav “krimić” (str. 55-69). U ovoj studiji saznajemo kako je posebno bilo teško pitanje odnosa prema Židovima u čemu je važnu ulogu odigrao francuski židovski povjesničar Jules Isaac koji je nastojao da se izbaci iz katoličke liturgije optužbu Židova za bogo-